

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 18. října 2022 ve věci č. 215/19 – *Basu proti Německu*

Senát třetí sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že vnitrostátní orgány neprovedly nezávislé a účinné vyšetřování hájitelného tvrzení ohledně rasového profilování ze strany policie při kontrole totožnosti ve vlaku, čímž porušily článek 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Ve vlaku, který právě překročil státní hranici z České republiky do Německa, provedli dva policisté kontrolu totožnosti stěžovatele, německého občana indického původu, a jeho dcery. Jeden z těchto policistů v později učiněné výpovědi uvedl, že důvodem kontroly mělo být časté pašování cigaret na této trase, avšak zároveň potvrdil, že vůči stěžovateli neexistovalo v tomto směru žádné konkrétní podezření. Interní vyšetřování nadřízeným policejním orgánem nezákonný postup neshledalo. Správní soudy se žalobou stěžovatele odmítly zabývat s odůvodněním, že na požadovaném určení nezákonnosti jednání, které již netrvá, nemá legitimní zájem.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že byl podroben kontrole totožnosti pouze kvůli své barvě pleti a že vnitrostátní orgány odmítly toto porušení zákazu diskriminace vyšetřit.

a) K použitelnosti článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy

1. Shrnutí relevantních zásad vyplývajících z judikatury Soudu

Soud úvodem konstatoval, že povinnost mít u sebe průkaz totožnosti a předložit jej policii, kdykoli je o to osoba požádána, nepředstavuje sama o sobě, při neexistenci zvláštních okolností, zásah do soukromého života osoby (*Reyntjens proti Belgii*, č. 16810/90, rozhodnutí Komise ze dne 9. srpna 1992, str. 152). Závažnost takového zásahu však může být umocněna, je-li prohlídka provedena na veřejnosti, jelikož s sebou nese prvek ponížení a zahanbení (*Gillan a Quinton proti Spojenému království*, č. 4158/05, rozsudek ze dne 12. ledna 2010, § 63).

K použitelnosti článku 8 Úmluvy Soud v určitých případech vyžaduje, aby vzniklá újma dosáhla minimálního prahu závažnosti (viz zejména *Denisov proti Ukrajině*, č. 76639/11, rozsudek velkého senátu ze dne 25. září 2018, § 110–113). Je přitom na stěžovateli, aby přesvědčil Soud, že namítané opatření mělo dostatečně závažný dopad na jeho soukromý život (tamtéž, § 114). Rasová diskriminace je pak Soudem pojímána jako natolik závažná forma diskriminace, že od vnitrostátních orgánů vyžaduje zvláštní ostražitost a ráznou reakci (*Sejdić a Finci proti Bosně a Hercegovině*, č. 27996/06, rozsudek velkého senátu ze dne 22. prosince 2009, § 43).

2. Použití těchto zásad na skutkové okolnosti projednávané věci

Soud s ohledem na výše uvedené zásady konstatoval, že ne každá kontrola totožnosti osoby náležející k etnické menšině dosahuje nezbytné závažnosti, aby spadala do oblasti působnosti práva na respektování soukromého života dané osoby. Této hranice je dosaženo pouze tehdy, pokud má dotčená osoba hájitelné tvrzení, že mohla být vybrána z důvodu specifických fyzických nebo etnických znaků. Takové tvrzení může existovat zejména tehdy, pokud dotčená osoba uvedla, že ona (nebo osoby se stejnými charakteristikami) byla jedinou osobou (osobami) podrobenou kontrole a pokud nebyly zřejmé žádné jiné důvody kontroly nebo pokud z vysvětlení policistů provádějících kontrolu vyplývá, že její provedení bylo motivováno fyzickými nebo etnickými znaky dotčené osoby.

V projednávané věci stěžovatel uvedl, že v dané vlakové soupravě byli on a jeho dcera jedinými osobami tmavé barvy pleti a zároveň jedinými osobami, které byly podrobeny kontrole. Z výpovědi příslušného policisty přitom nevyplynuly žádné objektivní důvody, které by vysvětlovaly, proč kontrole podrobil právě stěžovatele a jeho dceru. Soud tedy nemohl souhlasit s tvrzením žalované vlády, že za těchto okolností stěžovatel neměl hájitelné tvrzení, že byl vybrán na základě specifických fyzických či etnických znaků. Stěžovatel navíc poukázal na to, že se uvedeným jednáním cítil natolik ponížen a stigmatizován, že na několik měsíců přestal cestovat vlakem. Ve světle uvedeného měl Soud za to, že stěžovatel odůvodnil své tvrzení, že kontrola totožnosti provedená policií měla dostatečně závažné důsledky pro jeho soukromý život. Tato kontrola proto spadá do působnosti článku 8 Úmluvy. Článek 14 Úmluvy je tudíž na případ použitelný.

b) K odůvodněnosti

Soud se účinným vyšetřováním možného rasově motivovaného jednání zabýval nejčastěji na poli článku 14 ve spojení s článkem 3 Úmluvy. V této souvislosti konstatoval, že vnitrostátní orgány jsou povinny učinit vše, co je za daných okolností přiměřené, aby shromáždily a zajistily důkazy, prozkoumaly všechny praktické prostředky ke zjištění pravdy a vydaly plně odůvodněná, nestranná a objektivní rozhodnutí, aniž by pominuly podezřelé skutečnosti, které mohou svědčit o tom, že použité násilí bylo rasově motivované (*Sabalić proti Chorvatsku*, č. 50231/13, rozsudek ze dne 14. ledna 2021, § 94 a 98). K účinnosti vyšetřování Soud též doplnil, že instituce a osoby odpovědné za jeho provedení musí být nezávislé na těch, na které je zaměřeno. To znamená nejen absenci jakéhokoli hierarchického nebo institucionálního propojení mezi nimi, ale také nezávislost praktickou (*Burlya a ostatní proti Ukrajině*, č. 3289/10, rozsudek ze dne 6. listopadu 2018, § 127).

Soud konstatoval, že v situaci, kdy existuje hájitelné tvrzení o tom, že se dotčená osoba stala cílem napadeného jednání z rasových pohnutek, a takové jednání spadá do působnosti článku 8 Úmluvy, je třeba povinnost orgánů prošetřit existenci možné souvislosti mezi rasistickými postoji a jednáním státního činitele považovat za implicitní v rámci jejich závazků podle článku 14 Úmluvy. Takový přístup je dle Soudu nezbytný k tomu, aby se ochrana před rasovou diskriminací nestala teoretickou a iluzorní v souvislosti s nenásilnými činy, které spadají do působnosti článku 8 Úmluvy, aby byla zajištěna ochrana před stigmatizací dotčených osob a aby se zabránilo šíření xenofobních postojů. Odkázal přitom též na závěry Evropské komise proti diskriminaci a intoleranci a Výboru OSN pro lidská práva, z nichž vyplývá, že rasové profilování vede ke stigmatizaci a vyloučení dotčených osob.

Vzhledem k tomu, že interní vyšetření činu nadřízeným policejním orgánem nelze považovat za nezávislé a správní soudy se stížností stěžovatele zcela odmítly zabývat, měl Soud za to, že vnitrostátní orgány nedostály své povinnosti účinně vyšetřit, zda bylo napadené jednání provedeno z diskriminačního důvodu. Soud za této situace nebyl schopen posoudit, zda byl stěžovatel podroben kontrole totožnosti z důvodu svého etnického původu. Dospěl k závěru, že v projednávané věci došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy z důvodu popsáných procesních nedostatků.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Pavli měl v částečně odlišném stanovisku za to, že se Soud měl zabývat otázkou, zda byla žalovaná vláda schopna vyvrátit domněnku, že stěžovatel byl vystaven diskriminačnímu zacházení kvůli své barvě pleti, tedy přistoupit k posouzení, zda ve věci nedošlo k substantivnímu porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy, a neukončit přezkum po zjištění, že ve věci bylo uvedené ustanovení porušeno ve své procesní složce.